

88 SKRIVNOSTI, RADOSTI IN NOROSTI

PRI DELU SPECIALNEGA PEDAGOGA NA ROŠ

mag. Katarina Kesič Dimic, prof. def.

(plenarno predavanje na 4. mednarodni konferenci o specifičnih učnih težavah, objavljeno v zborniku prispevkov Otroci in mladostniki s SUT – podpora pri uresničevanju njihovih potencialov, sept. 2014)

Kratek povzetek:

Specialni pedagog ima navidezno zelo ozko vlogo na ROŠ. Večinoma ga jemljejo kot izvajalca DSP in osebo, ki zna napisati dober IP. V resnici je oz. bi moral biti veliko širše in globlje vpet v življenje šole, v dožemanje otrok in v soočanje s starši ter učitelji. Je oseba, ki mora sodelovati prav z vsemi ljudmi na šoli, če hoče svoje delo opravljati nemoteno in posledično kakovostno. Je človek, ki mu strategije z različnih vetrov domačih in alternativnih pedagogik niso tuje, prav tako je razmišljujoč posameznik, ki stalno stremi k izboljšanju dela s posameznim otrokom, pa čeprav uvede čisto svojo lastno in unikatno strategijo. Če najde način, da otrok usvoji znanje, uporablja strategije v novi situaciji in pokaže svoje znanje kljub svojim primanjkljajem, si lahko šteje v čast, da spreminja svet na bolje. Plačilo, ki ga za to dobi, ni tisto na plačilni listi, temveč zgodovinski nasmehi, solze sreče in zdravi otroci, ki se razvijejo v zadovoljne mladostnike in srečne odrasle.

Ključne besede:

specialni pedagog, prilagoditve, delo s starši in učitelji, celostna obravnava otrok s SUT

.....

1. IZBRISANI

Specialna pedagoginja sem že 12 let. Uradno. Neuradno pa mnogo dlje, saj sem že v osnovni šoli pomagala svoji sošolki, ki je imela težave pri angleščini. Spomnim se, ko jo je učiteljica vprašala po prevodu povedi: »*Children drink milk.*«. Nikoli ne bom pozabila, v kakšen silen krohot je padel razred, ko je odgovorila: »*Otroci radi jejo Milko čokolado.*«. Čeprav sem mnogo ur prebila z njo za njihovo oguljeno kuhinjsko mizo v premajhnem stanovanju in sem dobro poznala njene težave, bi se skorajda zgodilo, da bi se zasmejala z njimi. Pa se nisem. Bilo mi je nerodno, saj so vsi pogledovali tudi proti meni in nehote me je prevzel občutek, da me krivijo za slabo mentorstvo. Danes, po več kot dvajsetih letih, ki jih je minilo od tega dogodka, se mi praktično dogaja enako. Mnogo jih je, ki pogledujejo proti meni, kadar je otrok neuspešen in veliko premalo, kadar mu uspe. Takrat si zasluge lastijo vsi drugi ali pa se sklepa, da otrok je končno dozorel.

Specialni pedagogi na ROŠ smo neke vrste »*outsiderji*«, včasih imamo tudi »*status izbrisanih*«. Na žalost se v praksi kaže, da okolica otroke s PP pogosto marginalizira. Ker smo njihov glas, smo specialni pedagogi marginalizirani tudi sami. Mnogokrat smo v očeh zaposlenih na šoli tisti, ki premalo delamo. Glede na to, da delamo načeloma samo z enim otrokom naenkrat, to v očeh nekaterih pomeni, da nam ni treba delati nič. Tako pač mislijo. Jaz pa vam bom skušala predstaviti, kaj je tako čudovitega pri našem delu, da kljub takim pomislekom in izjavam za hrbtom nekateri še vedno vztrajamo.

Gospoda Einsteina neizmerno cenim. Vsi vemo, kako zelo luciden mož je bil in kaj vse je izumil. Ker sem sama veliko bolj humanist kot naravoslovec (čeprav sem, opa, končala naravoslovno gimnazijo in ta izbira je bila ena od mojih največjih napak v življenju. Ne morem pa reči, da me ni veliko naučila in mi v življenje pripeljala nekaj čudovitih ljudi), berem Einsteina bolj kot humanista in po vseh izjavah, ki sem jih zasledila, verjamem, da je bil krasen človek. Ta njegova izjava »*Uporaba primerov ni eden od možnih načinov poučevanja. Je edini možni način za poučevanje.*« (op. p. avtorice - "*Example isn't another way to teach, it is the only way to teach*") mi je zelo blizu, zato skušam vedno tako pisati in tudi poučevati. Tako bo torej ta zapis vseboval le toliko teorije, kot se mi jo je prilepilo spotoma, vam pa želim posredovati nekaj čudovite energije, ki jo na delovnem mestu izmenjujem vsak dan.

2. KULTURNI ŠOK ŠTUDENTK

Morda bi bila za začetek primerna prigoda s študentkami, ki prihajajo k meni na obvezno prakso. Vse se neizmerno veselijo, da bodo lahko dva tedna prebile na ROŠ, saj prihajajo z mislijo, da je to delo »lušno«. Kot sem omenila že nekajkrat, delo je čudovito, ampak mislim, da večina njih doživi kulturni šok, saj tisto »lušno« nima prav nobene veze z delom na terenu. Verjetno sem bila sama enaka. Kot študentka sem si svoje delo predstavljala podobno tistemu, ki sem ga spoznala pri psihologinji v našem zdravstvenem domu (kot v opombo želim poudariti, da je šlo zgolj za mojo predstavo o tem, kaj ona dela, ne pa za realen vpogled). Vedno je bila prijazna, nasmejana in umirjena. Nosila je belo haljo in med ljudmi bila zelo spoštovana. Otroci so se z njo lepo pogovarjali in reševali naloge, ki jim jih je določila. Večinoma so bili z njimi starši (danes lažje razumem, da je bil to eden glavnih vzrokov vzornega sodelovanja prisotnih otrok). Bele haljice v šoli ne bom imela, bom pa se lepo pogovarjala z otroki in ljudje bodo k meni prihajali po nasvete, da bom lahko »reševala« njihove težave. Padec na realna tla je bil (na srečo) hiter. Ko sem prišla na šolo, sem bila tam prva specialna pedagoginja, ki so jo imeli. Nikomur ni bilo povsem jasno, kaj točno naj bi delala. K sreči je bil moj mladi duh tako zagnan, da sem ob podpori nekaj kolegic našla svojo progo. A izjava učiteljice matematike, da otroka ne smem vzeti od njene ure, ker mu ne bom znala dovolj dobro razložiti snovi, bi mi za nekaj sekund vzela sapo še danes. Takrat pa mi je verjetno začasno počilo srce (k sreči imam dober samoohranitveni sistem), zato se tega dogodka tako podrobno spomnim.

Navdušene študentke vključim v delo zelo aktivno. Prvih nekaj dni so moje spremljevalke, potem jih pošljem direktno v center dogajanja. Same se morajo dogovarjati z učitelji in hoditi po učence. To je včasih najtežji del dneva, sploh če se moraš dogovarjati z ljudmi, ki še vedno ne verjamejo, da specialni pedagog lahko kompetentno razloži snov otroku ob drugačnih metodah. Potem je tu še vedno sporen prilagojeni način izvajanja ocenjevanja znanja. Marsikdo je prepričan, da specialna pedagoginja otroku v kabinetu rešuje test. Težko je očitno razumeti, da nekdo, ki na testu v učilnici ne doseže pozitivne ocene, s pomočjo barv, večjih črk, glasnega branja, samogovora, ob zvečenju čigumija, sedenja na žogi ... doseže oceno dobro ali bog ne daj celo prav dobro. In tako se mi pogosto zgodi, da navdušene študentke po dveh tednih dela niti niso več tako zelo navdušene. Spomnim se izjave ene, ki

je na koncu prakse rekla, da bo raje delala na OŠPP, ker je tam vse od nje odvisno in sama vodi pouk, na ROŠ pa se mora ves čas nekaj prilagajati in boriti.

Res je, pogosto se borimo z mlini na veter, kajti kljub mnogi literaturi, zakonodaji, posnetkom, primerom, predavanjem, filmom ... nekateri še vedno nočejo sprejeti, da vsi pač ne morejo na enak način usvojiti niti pokazati svojega znanja. Ob tem pa bi rada poudarila, da je priprava pire krompirja vedno v domeni kuharice in nikoli v domeni krompirja samega. V življenju se tudi tisti, ki v šolah ne sprejmejo, da so nekateri upravičeni do prilagoditev, poslužujejo odličnih in logičnih prilagoditev (samo da jih ne poimenujejo tako). Priprava pire krompirja je že ena od tako preprostih, a slikovitih postopkov. Predstavljajte si kandidata številka ena (to bi bila lahko vaša babica), ki olupi krompir z navadnim kuhinjskim nožem. Kandidat številka dve (ena generacija kasneje – vaša mama?) olupi krompir z lupilcem in si lupljenje olajša. Kandidat številka tri (zaposlena mama?) pripravi pire iz kupljenega, že skuhanega vakuumiranega krompirja. Kandidat številka štiri (študent, izletnik, nevešči dedek?) pripravi instant pire. In kandidat številka pet (vsi možni od prej ali nekdo z dobrim standardom) užije pire krompir kar v restavraciji. Vsi so siti in vsak je na drugačen način prišel do podobnega obroka. Imamo pomisleke ob tem? Niti ne. Za nekoga rečemo, da se je dobro znašel (čemur v šoli prepogosto rečemo lenoba), pri instant vrečki morda pomislimo na hranilno vsebnost mineralov in vitaminov (a priznajmo, da smo se je že vsi kdaj pa kdaj poslužili). Zgražamo pa se ne. V šolah se prepogosto. Nočemo otrok, ki gredo v restavracije ali ki bi znali zmešati prah z vodo. Pogosto jim namesto navadnega kuhinjskega noža nastavimo celo žlico in kot rezultat pričakujemo odličen krompir. Na vso silo vztrajamo pri pripravi pireja in spregledamo, da otrok blesti pri pripravi jote, ričeta in palačink ali celo presnih sladic. In da bo tudi od ričeta sit.

3. NADEJA

Včasih težko razumejo tudi starši. Tudi oni bi otroku kar takoj ponudili kuhinjski nož, ko pa v resnici ne zmore niti odpreti vrat restavracije, ker je kljuka previsoko. Pozabljam, da so otroci kot sadeži. Sadeži, ki popadajo z dreves, ko so ravno prav zreli, da z največjim užitek zagrizemo v njih. In da vedno dozori vsi, samo da nekateri potrebujejo dlje časa. Morda so previsoko, morda prenizko, na bolj senčni legi. Če jih bomo odtrgali prezgodaj, jih bomo

ranili, postavili na okensko polico in čakali, da dozoriyo. In potem se bomo hudovali, ker ti sadeži ne bodo enako sočni in slastni kot tisti, ki so imeli priložnost dozoreti v zavetju svoje matične rastline. Spomnim se mame, ki deklici ni dovolila računati s pomočjo prstov, kaj šele s pomočjo kroglic, ki sva jih nanizali na vrvico. Precej huda je prišla do mene, očitala mi je, da Nadejo razvajam in da na tak način ne bo nikoli znala računati. V resnici je za njeno fasadno jezo tičal globok strah. Bala se je zanjo, strah jo je bilo prihodnosti, sama je bila za vse. Ni razumela, da deklica potrebuje tiste kroglice tako zelo, kot tudi vodo, zrak in sonce, njeno ljubezen, sprejemanje in razumevanje. Da kroglice ne bodo ostale za celo življenje, tako kot tudi deklica hodi in se ne plazi več. Ker je napredovala v gibalnem razvoju, ne potrebuje več plazenja (razen v igrah). Ker bo napredovala pri matematiki, tudi kroglic ne bo več potrebovala – ker bodo ostale v njeni glavici. Ker se bodo kroglice spremenile v njene prste, ki bodo hitro in veselo preštevali. In ker se bodo tudi prstki nekoč skrili v njeno glavo in računali tam namesto nje. Pa čeprav se bo to morda zgodilo šele v devetem razredu ali pri devetnajstem letu. Ker si vsi želimo, da Nadeja napreduje in predvsem, da je zadovoljna, zdrava in samozavestna. Lažje je, če tudi sama povem, da še vedno računam na prste, pa imam zaključen magisterij znanosti. Da moji prsti računajo v moji glavi zame in da sem v prvem razredu računala še s prsti na nogah. Mamino telo popusti in odvrže fasado. Ne čisto takoj. A vsakič, ko prihaja, je bolj sproščena in bolj zaupa. Ker vidi napredek in nasmeh na ustnicah svojega otroka. Gre počasi, a vrata restavracije že lahko odpahne sama.

4. MAŠA

Včasih se lahko zgodi, da otroci dozoriyo, radi bi že skočili z drevesa, pa se starši bojijo, da bi se ob padcu poškodovali in da potrebujejo še nekaj dni do prave zrelosti. Otroci se nevzdržno spuščajo in otepajo vej, starši (najpogosteje mame) pa jih pripenjajo nazaj in strašijo pred hudobnim svetom. Počasi si nehajo želeti pasti, navadijo se starševskih mehkih rok, ki jih držijo od spodaj. Radi sedijo v restavracijah in jejo slasten pire. Ne pomislijo, da obstajajo instant vrečke, kaj šele kuhinjski noži. Ti so na varnem mestu, da jih ne bi poškodovali. Tako me je poklicala gospa, ki jo je motilo, da se mora ves čas učiti skupaj s hčerko. Deklica je sicer kar uspešna učenka, da pa jo skrbi, kaj bi se zgodilo, če bi jo z učenjem pustila samo.

Po nekaj minutah pogovora smo malce prevetrile običajen delovni dan deklice. Izkazalo se je, da Maša piše domačo nalogo na kuhinjski mizi. Tisti, ki imate šoloobvezne otroke, boste potrdili, da je to dokaj običajna praksa, s čimer se strinjam. V nadaljevanju pa sem ju prosila, naj povesta kaj o učenju snovi. Gospa je povedala, da se deklica uči v dnevni sobi na kavču. Zanimalo me je, kako ji to uspeva, saj vemo, kaj vse se v običajni družini dogaja v dnevni sobi. Izvedela sem, da morajo biti takrat vsi tihi. Torej, mama mora brati knjigo, babica sedi čisto pri miru na kavču, dedek gleda skozi okno, oče pa podaja zvezke in knjige. Totalna tiranija nad štirimi odraslimi osebkami s strani desetletnega človeškega mladiča. Se spomnite, kako pogosto berete, da morate malega otroka naučiti, da vam ne sme skakati v besedo in mora počakati, ko se pogovarjate na primer s partnerjem?

Zagotavljam vam, da se zgodba nadaljuje. Zanimalo me je, kdaj hodi Maša ob večerih spat. Soglasno sta povedali, da okoli desetih. Kaj da dela do takrat? Že prej omenjeno družbo preživlja družabni čas v dnevni sobi. Težko, a vendar sem ji dopovedala, da mama in oče potrebujeta svoj prostor in čas. Da se imajo odrasli za pomeniti veliko pomembnih in manj pomembnih stvari. In da imata pravico do zasebnosti. Tega ne smete pozabiti. Četudi otroci še ne spijo, morajo biti od osme ure zvečer v svoji sobi in se sami zabavati. Pa ne z računalnikom, kot je predlagala Maša, temveč s knjigami, z risanjem, poslušanjem najljubše glasbe ali zgolj razmišljanjem in meditiranjem. Dve uri pred spanjem naj ne obremenjujejo svojih mladih glav z multimedijskimi občili. Seveda se je Maši vse to zdelo strašno nepravilno. Zagotovo me je zasovražila, a tudi proti mami so sikali črni pogledi, saj jo je konec koncev ona privedla do te zagamane svetovalke Nebodijetreb.

A zopet smo naleteli na težavo. Kako bo Maša zaspala, če vendarle spi v spalnici svojih staršev, v zakonski postelji, oče pa na kavču. In nikakor ne more zaspati brez svoje mame. Se spomnite, ko sem že enkrat omenila besedo tiranija? Mamino pojasnilo je bilo, da Maša nikoli ni hotela spati sama. Da sta jo imela z možem že kot dojenčka vedno na sredini postelje. Ker da je hudo jokala, ko so jo položili v otroško posteljico. Se vam dogaja podobno? Popolnoma logično je, da je prvo leto po rojstvu vez med mamo in otrokom intenzivna, včasih skoraj živalsko močna. A odrasli je tisti, ki mora otroku povedati, kaj je prijetno in kaj je prav. Za otroka je nadvse prijetno, da spi med svojimi starši. Ni pa to prav kar v nedogled. Če mama ne zmore, je prav, da po mizi useka oče in mulčka odnese v svojo sobo (ali posteljico). Naj on naredi red. Ker je poleg očeta tudi mož svoji ženi.

Maša je bila na robu solza, mama se je komajda zadrževala. Povedala je, da je prišla po pomoč, ker enostavno ni več zmogla. In ravnala je preudarno in bistroumno. Ničesar je nisem obtožila, le pohvalila, da je pogumna, ker je potrkala na moja vrata. Med pogovorom je sama spoznala, kje vse je zašla. A pripravljena je bila narediti nov, drugačen korak, za kar ji čestitam.

Maši, ki ni več prikrivala solz, pa sem povedala, da ima vso pravico tega sveta, da občuti jezo, žalost, razočaranje, izdajo in še marsikaj. In da je tudi povsem legitimno, da se zjoka. A da je vendarle čas, da prepozna razliko med tem, kaj je prijetno in kaj je prav. In verjela sem, da bosta kmalu obe vedeli, da se bo tisto prav dolgoročno izkazalo kot prijetno in koristno.

Ni minilo dva tedna, pa je Maša med odmorom kar sama potrkala na moja vrata. Najprej se je pokazal en velik nasmešek, o solzah in zameri ni bilo več nobene sledi. Veselo me je seznanila, da stvar resnično deluje in da se z mamo tudi manj prepirata. Ali ne bi bilo škoda, da ne bi poskusili in bi danes še vedno jedla v restavraciji, ko pa se že lahko poslužuje lupilnika za krompir?

5. STAŠ

Da so otroci lahko odvisni od sladkarij ste verjetno že večkrat zasledili. Verjetno ste si prebrali že tudi kaj o škodljivosti sladkorja in vsega belega (rafinirana sol, moka). Nekaj malega o tem sem izpostavila v svoji knjigi Adrenalinske deklice hitri dečki. Hrana lahko postane neke vrste stimulacija in pobeg v začaran krog motenj hranjenja. Ker določena hrana začasno navidezno umiri ali celo začasno pomaga pri boljšem osredotočanju na branje in učenje, se je še posebej radi poslužujejo otroci, ki imajo z učenjem težave, saj na ta način dobesedno spremenijo lastno nevrokemično delovanje. Ne gre pa le za spremembe v nevrokemičnem delovanju. Vsi iz lastnih izkušenj poznamo tisti neznansko dober občutek ob koščku ali več zaužite čokolade. Rečemo, da nujno potrebujemo nekaj sladkega. Skoraj zagotovo se to zgodi ob nihanju čustev in razpoloženja. Redko potrebujemo nekaj sladkega, ko smo dobre volje, ko smo dosegli nek cilj ali dobili dobro oceno. Nekaj sladkega zadiši, ko smo utrujeni, razočarani, žalostni ali pod stresom. Otroci, ki imajo težave z učenjem, so pogosto pod stresom. Naj imajo še tako spodbudno okolje doma in v šoli – kljub vsemu se je

težko kosati s posamezniki, ki s šolo opravijo z zamahom enega prsta. Sladkor je pogosto prijatelj v takih trenutkih. Prijatelj, ki nam povzroči ugodje in odvzame del bolečin.

Tudi Staš ima takega prijatelja in to se mu že kar dobro pozna. Že od vstopa v šolo se vsakodnevno srečuje in sooča s situacijami, ko zmore sedeti v restavraciji, od njega pa se zahteva kuhinjski nož. Njegove domače vzpodbude niso zavidljive. Družina ima pet otrok in zelo majhno stanovanje. Poleg učnih težav ima Staš okorno telo in preveč kilogramov za svoje mlado bitje. Postaja negibljiv, počasen, neroden. Želje po gibanju sploh več ne izraža. Pri športni vzgoji »pozablja« opremo.

Nerad govori o domu in družini. A enkrat je zelo iskren z mano in mi pove, da ima on svojo omaro. Omaro, v kateri se police šibijo od sladkarij. Ker mu je tudi mama razložila, da se brez sladkega ne da misliti. Staš se torej uči v družbi belega sovražnika. Sovražnika, ki ga oblega z negibljivo energijo, najverjetneje povzroča tudi kožno srbečico, vpliva na njegovo pozornost in nemirnost (pa ne tako, kot si želi in dobronamerno misli njegova mama).

Prehrana je del kulture vsake družine. V kulturo družine težko vstopamo. Kultura je nekaj, kar družine gradijo leta, desetletja, stoletja.

Tudi izvidi pokažejo, da ima deček močno razraščeno glivico kandido. Domnevam, da ste tudi o njej že marsikaj prebrali. Gospodična, ki je ne gre spregledati.

Začetki so težki in naporni. Starše je smiselno poučiti o škodljivih vplivih sladkih substanc (z namenom jih tako imenujem) in o pomenu uvajanja gibanja v Stašev popoldanski urnik. Postopanje pred blokom in sedenje na klopci ni dovolj.

Fant hlepi po sladkem. Uvedeva suhe fige. Tudi te so sladke (preveč za reševanje težav s kandido), a počasi se daleč pride. Učiva se piti vodo. Tudi to je zanj nekaj popolnoma novega. Do sedaj je praktično ni poznal. Pil je sladke gazirane pijače. Težko je, a ko se začnejo topiti prvi kilogrami in začuti več energije in gibljivosti, mi začenja malce verjeti. Tudi malce je dovolj. Postaja bolj zbran in manj utrujen. Zdrži dlje.

Pot bo še dolga.

6. STROKOVNJAKI ZA SRČNO KULTURO

Nismo strokovnjaki za prehrano, smo pa strokovnjaki za ljudi. Zato je pomembno, da na otroka gledamo kot na celoto, ne le kot izoliran skupek učnih težav. Ne bomo uspešni pri diagnosticiranju in odpravljanju učnih težav, dokler ne bomo pogledali širše.

Ker smo strokovnjaki za ljudi, je prav da se tega spomnimo tudi pri sodelovanju z odraslimi. To je praktično veliko težje kot z otroki. Še najtežje je včasih s svoji sodelavkami in sodelavci. Še posebej s tistimi, ki nočejo razumeti, da vsi otroci ne morejo lupiti krompirja z nožem in da bodo morda celo življenje lupili z lupilcem ali pa raje kar pekli palačinke. Da bodo morda ravno ti otroci, ki smo jim tako zelo vsiljevali kuhinjske nože in bili polni solza v očeh (pa ne zaradi rezanja čebule) nekega dne odrasle osebe. Odrasle osebe, ki jih bomo srečevali na svojih življenjskih poteh. Ki se bodo morda vrnil nazaj kot ravnatelj šol, župani mest ali predsedniki držav. Ki bodo svetovno znani umetniki, ganljivi pravljicarji ali uspešni olimpijski športniki. Bomo lahko na solo klavirskem koncertu zaploskali iz dna srca čudovitemu virtuozu, če bomo ugotovili, da smo mu za vso ceno vsiljevali nož in ga pulili iz varnega zavetja veje s katere ni mogel skočiti, ker še ni dozorel. Takrat ne bo več priložnosti, da bi mu ponudili vrečko instant pireja. Takrat bo prepozno.

Se bomo takrat še lahko pogledali v ogledalo in si rekli, da smo ljudje? Ker kljub uspehom, ki jih bodo dosegali v svojem življenju, bomo ostali v njihovih srcih za vedno. Nekateri na strani ljubezni in topline, drugi na strani črnine in bolečin.

Na kateri strani boste zapisani vi?!